

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קרני בהמה הכשרות לתקיעה

(כ"ו א') **משנה:** (1) כל השופרות (בין של איל¹ בין של יעל) כשרים חוץ משל פרה, מפני שהוא קרן (ואינו קרוי "שופר"²). (2) אמר רבי יוסי: והלא כל השופרות נקראו קרן, שנאמר³ "בְּמִשְׁךָ בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל" (ויובל פירושו איל, כדמפרש בגמרא. לכן אף קרן פרה כשר).

(ומסיק) אביי אמר: היינו טעמייהו דרבנן, שופר אמר רחמנא ולא שניים ושלושה שופרות, והא דפרה, כיון דקאי גילדי גילדי⁴, מתחזי כשניים ושלושה שופרות.

(כ"ו ב') **משנה:** (1) שופר של ראש השנה של יעל (שהוא) פשוט (ישר. מפרש טעמא בגמרא דמידי דתפילה בעי פשיטות). ופיו מצופה זהב (כשתוקע במקדש). ושתי חצוצרות מן הצדדין. שופר מאריך וחצוצרות מקצרות (לאחר שחצוצרות פוסקין תקיעתן, נשמע קול השופר), שמצות היום בשופר⁵.

(המשך **משנה:**) ובתעניות (ציבור, במקדש) בשל זכרים (אילים, שסתמם) כפופין, ופיהן מצופה כסף. ושתי חצוצרות באמצע⁶. שופר מקצר, וחצוצרות מאריכות. שמצות היום בחצוצרות⁷.

(המשך **משנה:**) שוה היובל (יום הכיפורים של שנת היובל⁸) לראש השנה לתקיעה⁹, ולברכות (דבעי למימר תשע ברכות¹⁰).

(2) רבי יהודה אומר: בראש השנה תוקעין בשל זכרים (אילים, ששופרותיהם כפופים). וביובלות בשל יעלים (שהם פשוטים. וגזירה שוה לא גמיר).

1. כבש זכר.

2. וגבי יום הכיפורים שופר כתיב (ויקרא כה, ט) "וְהֶעֱבַרְתָּ שׁוֹפֵר תְּרוּעָה", ובפרק בתרא (ל"ד א') גמרינן ראש השנה מיובל. רש"י.

3. יהושע ו, ה: "וְהָיָה בְּמִשְׁךָ בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל כְּשִׁמְעֶכֶם אֶת קוֹל הַשׁוֹפָר יִרְעוּ כָּל הָעָם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְנִפְלָא חוֹמַת הָעִיר תִּחַתְּיָה וְעָלוּ הָעָם אִישׁ נִגְדוֹ".

4. בכל שנה ושנה ניכרת תוספתו, והוא כמין גלד מוסיף על גלד ראשון.

5. מבאר בגמרא (כ"ז א'), דאע"ג דקיימא לן תרי קלי לא משתמע (ואיך אפשר לשמוע קול השופר עם קול החצוצרה, ולצאת ידי חובת תקיעה בשופר), דמי לברייתא (תוספתא מגילה, הובאה במסכת מגילה כ"א ב'): בהלל ובמגילה אפילו עשרה קורין. אלמא כיון דחביבי, יהיב דעתיה (לשמוע). הכא נמי כיון דחביבי, יהיב דעתיה ושמע. ומה שמאריך בשופר (אף שבלאו הכי יוצא ידי חובה), אלא לידע (לפרסם) שמצות היום בשופר.

6. שתי שופרות היו להן, אחד מכאן ואחד מכאן, כדי שיהיו החצוצרות באמצע, משום דמצות היום בחצוצרות. תוספות (ד"ה ושת"י).

7. דלכנופיא בעלמא נינהו, וכל כנופיא בחצוצרות, דכתיב (במדבר, פר' בהעלותך, יב) "עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כֶּסֶף מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הַעֲדָה וְלְמִסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת". רש"י.

8. ביום הכיפורים של שנת היובל נאמר (ויקרא, פר' בהר, כה, ט) "וְהֶעֱבַרְתָּ שׁוֹפֵר תְּרוּעָה בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבַעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים תַעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם". ולקמן (ל"ג ב') יליף ראש השנה מיובל.

9. בפשוטין, ואף על גב דתקיעתו ביובל לא לתפלה ולא לזכרון אלא לסימן שילוח עבדים והשמטת מכירת שדות, אפילו הכי כדראש השנה בעי למעבדיה דגמרינן לה לגזירה שוה שביעי שביעי בפרק בתרא (ל"ד א').

10. ג' ראשונות, ג' אחרונות, ומלכויות זכרונות ושופרות באמצע.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר רבי לוי: מצוה של ראש השנה ושל יום הכפורים (של שנת היובל) בכפופין (בשופרות כפופים⁴⁴), ושל כל השנה (של תעניות ציבור) בפשוטין.

(כ"ז א') **תניא**: במה דברים אמורים (שתוקעים בחצוצרות ובשופרות)? במקדש. אבל בגבולין, מקום שיש חצוצרות (כגון תעניות), אין שופר. מקום שיש שופר (כגון ראש השנה, ויוה"כ של יובל), אין חצוצרות.

אמר רבא, ואיתימא רבי יהושע בן לוי: מאי קראה? דכתיב⁴² "בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לְפָנַי הַמֶּלֶךְ ה'", לפני המלך ה' הוא דבעינן חצוצרות וקול שופר, אבל בעלמא לא.

גרסינן לעיל, **בפרק קמא (ט"ז א')**:

אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני.

שיטות הראשונים

תקיעה בשופר כפוף: פסקו **הפוסקים** כרבי לוי, שמצוה של ראש השנה בכפופין. דעת **התוספות** שדין כפוף הוא לעיכובא. דהיינו שהוא דין דאורייתא. דעת **רוב הראשונים**, שהוא דין דרבנן.⁴⁵ והמצוה היא לתקוע בשל זכרים כפופים.⁴⁴ **והרמב"ם** פסל אף בדיעבד כל השופרות, חוץ משל איל. **והשו"ע** פסק כרוב **הראשונים**.⁴⁵

בתעניות בשל זכרים כפופין: כתב **ריטב"א**, שתקיעות השופר בתענית (במקדש) אינן בחיוב גמור, אלא בכנופיא ולהעלות תפילה בתקיעות. ואין סדר תקיעות ולא פסולי שופר מעכבין בהן. ובגמרא אמר רבי לוי, מצוה של כל השנה (של תעניות ציבור) בפשוטין. וכתבו **רשב"א** ו**ריטב"א**, דרבי לוי אף בפשוטין קאמר. וכן **הרמב"ם** סתם דבריו.⁴⁶

שמצות היום בחצוצרות: כתב **הרמב"ם**, "מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְזַעַק וּלְהָרִיעַ בַּחֲצֹצְרוֹת עַל כָּל צָרָה שֶׁתְּבוֹא עַל הַצִּבּוֹר,

⁴⁴ בראש השנה סובר כדעת רבי יהודה. אבל ביובל אינו סובר כמותו, אלא בכפופים, משום גזירה שוה.

⁴² תהילים צח,ו.

⁴³ דלא פליגי (ת"ק ורבי יהודה) אלא למצוה. אבל כולהו מודו דיוצא בדיעבד בין בשל איל בין בשל יעל. ותדע דלמצוה פליגי, דהא ר' לוי מצוה קאמר! ועוד, אטו פשוט וכפוף בקרא כתיבי, 'תעבירו שופר' כתיב ביובל וילפינן ראש השנה מיניה. וכיון דכולהו אקרו שופר חוץ משל פרה, אמאי לא יצא! ועוד, דמשמע מילתייהו דרבנן ורבי יהודה מחלוקת בפני עצמה, ולא קיימא אפלוגתא דת"ק ור' יוסי. רא"ש.

⁴⁴ ואיל ויעל שנקטו התנאים, לדוגמא בעלמא נקטו. ודינו של רבי אבהו שתוקעין בשל איל, משום מצוה מן המובחר, לזכרון של העקידה.

⁴⁵ או"ח תקפו"א. וכתב המשנ"ב (ס"ק ה) שהמחבר לא ביאר איל פשוט, וכפוף משאר מינים, איזה מהן עדיף. אכן מסקנת רוב הפוסקים דמעלת כפוף עדיף. דתקון רבנן לתקוע בכפוף לסימן שיכפפו לבם למקום בתפלה. משא"כ שופר של איל, אינו אלא מנהג שנהגו כל ישראל מעולם לזכר עקידה, ואיכא בזה מצוה מן המובחר. מקורות: רי"ף ור"ן (ו א בדפיו, ד"ה וביובל). רמב"ן (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' א). רמב"ם וראב"ד (הל' שופר א,א). רשב"א (כ"ו א', ד"ה שופר). ריטב"א. תוספות (כ"ו ב', ד"ה של).

⁴⁶ זה לשונו: "וימדבְּרֵי סוֹפְרִים לְהַתְעַנּוֹת עַל כָּל צָרָה שֶׁתְּבוֹא עַל הַצִּבּוֹר עַד שִׁירְחֲמוּ מִן הַשָּׁמַיִם. וּבִימֵי הַתְּעַנּוּיֹת הָאֵלוּ זוֹעֲקִין בַּתְּפִלוֹת, וּמִתְחַנְּנִים וּמְרִיעִין בַּחֲצֹצְרוֹת בְּלִבָּד. וְאִם הָיוּ בְּמִקְדָּשׁ - מְרִיעִין בַּחֲצֹצְרוֹת וּבְשׁוֹפָר, הַשׁוֹפָר מְקַצֵּר וְהַחֲצֹצְרוֹת מְאָרִיכוֹת, שְׁמִצּוֹת הַיּוֹם בַּחֲצֹצְרוֹת..." מקורות: רמב"ם (הל' תעניות א,ד). רשב"א (כ"ו ב', ד"ה הא דאמר). ריטב"א (ד"ה לתקיעה ולברכות).

הלימוד היומית לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שְׁנַאמַר: "על הצר הצר אתכם והרעתם בְּחֻצְרֹת" (במדבר יט), כְּלוּמַר: כָּל דְּבַר שֶׁיֵּצֵר לָכֶם, כְּגוֹן בְּצֻרַת וְדָבָר וְאַרְבָּה וְכִיּוּצָא בְּהֵן - זַעְקוּ עֲלֵיהֶן וְהָרִיעוּ." ודעת הר"ה שהתקיעה בחצוצרות בתעניות אינה אלא מדרבנן.¹⁷

מקום שיש חצוצרות אין שופר: כתב הרמב"ם, לגבי מקומות שמחוץ למקדש, "ובימי התעניות האלו זועקין בתפלות, ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד." אבל הראשונים הקשו ממסכת תענית (יד א) שמבואר שבתעניות תוקעים בשופרות. וכן מהמבואר בתשובת הגאונים שכך נהגו. וכתבו הראשונים, שבאמת בתענית צבור דעלמא, אין לתקוע אלא בשופרות. וכאן הכוונה שבמקום כנופיא דכל ישראל או רובם בשעת מלחמה וכיוצא, תוקעים בחצוצרות. או שכוונת הברייתא שאין תוקעים בשניהם, אלא הרשות באיזה שירצו.¹⁸

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ראש השנה, סימן תקפו)

א. שופר של ראש השנה מצותו בשל איל וכפוף; ובדיעבד, כל השופרות כשרים, בין פשוטים בין כפופים, ומצוה בכפופים יותר מבפשוטים; ושל פרה פסול בכל גוּנָא; וכן קרני רב החיות שהם עצם אחד ואין להם מבפנים זכרות, פסולים. (וכן שופר מבהמה טמאה, פסול) (ר"ן פ"ג דראש השנה).

¹⁷. מקורות: רמב"ם (הל' תעניות א,א). רז"ה (הו"ד בר"ן בראש השנה ו א ברי"ף, ד"ה ומקום שיש; ובתענית ה א ברי"ף, ד"ה גרסי בגמ').

¹⁸. מקורות: רמב"ם (הל' תעניות א,ד). רז"ה (הו"ד בר"ן בראש השנה ו א ברי"ף, ד"ה ומקום שיש; ובתענית ה א ברי"ף, ד"ה גרסי בגמ'). ראב"ד (הו"ד בראשונים). רמב"ן (מלחמות). רשב"א וריטב"א (ד"ה תניא נמי הכי).